

Groene Golflengte 2012

Van Generatietuin tot bioraffinage

Groene Golflengte: Nieuwe energie voor gezondheid en groen

Experts op het gebied van natuurbeheer, duurzame energie, welzijn en gezondheidszorg kwamen 5 en 6 september bijeen in Radio Kootwijk voor de tweede editie van de Groene Golflengte.

"Als Nederland een miljard investeert in groen en bewegen, levert dat vele miljarden op aan vermeden kosten in de gezondheidszorg."

Van de redactie – Vrijdagochtend in achterstandswijk Utrecht Overvecht. In Zuylenstede, woonzorgcomplex voor ouderen, bespreekt een vijftal schoolmoeders hun tuinproject met Hera Borst van de GG&GD. In hun perceeltjes staan pompoen- en courgetteplanten, tomaten, peterselie, lavendel, munt. Op tafel een grote pan soep, bereid door een van de bewoonsters van Zuylenstede. Ze heeft tijdens de vakantie alle rijpe tomaatjes geoogst.

De groentetuintjes voor schoolouders uit de buurt zijn onderdeel van de Generatietuin achter het complex, samen met tafeltuinen op een meter hoogte voor de bewoners van de seniorenflats.

"Ik vind het heerlijk om met mijn handen in de grond te werken," zegt Fouzia (48). "Als ik wandel, ontspan ik me niet, maar in de tuin lukt dat wel." Ook haar drukke zoontje Redouan (7) geniet van de tuin. "Hij had er wat bloemenzaadjes in gestrooid. 'Ik wist niet dat het zo zou worden', riep hij enthousiast toen we een tijdje later terugkwamen naar de tuin en die in volle bloei stond." Hij leert anders naar de dingen kijken, ziet de alleenstaande moeder. "Zijn deze tomaatjes al rijp?", vraagt hij me dan." Fouzia komt ongeveer twee keer per week haar tuintje verzorgen en maakt dan een praatje met bewoners die ze tegenkomt. "Het contact met de mensen hier doet me aan mijn oma denken, dat is prettig."

Aardappeloogst

Vandaag komen de tuinders van de Generatietuin, voornamelijk van Turkse en Marokkaanse achtergrond, voor het eerst bij elkaar sinds de zomervakantie. "Toen ik vandeweek mijn aardappels kwam oogsten waren ze al weg!" zegt een van hen met lichte verontwaardiging. "Dat komt omdat het ging regenen, wij hebben ze vast geoogst," verklaart bewoonster mevrouw Venema (80). "Door de tuintafel heb ik wat te doen, en je gaat erdoor naar buiten," heeft zij gemerkt. Het contact met de schoolmoeders vindt ze plezierig. "Ik pak het schepje wel even,' zeggen ze als je iets nodig hebt. En iedereen rommelt zo'n beetje z'n eigen gang."

Of alle schoolmoeders zullen doorgaan met hun tuintje is nog onduidelijk. De Markusschool waarvandaan ze komen lopen zit dit jaar in een noodgebouw en dat is verder weg. "Het is niet voor alle vrouwen haalbaar om naast het runnen van het huishouden, en het te voet brengen en halen van de kinderen, ook nog een tuintje te onderhouden," legt Fouzia uit.

Gezonde Wijk

"De vrouwen in dit project hebben ingewikkelde levens. Dus er kan zomaar weer wat tussenkomen," weet wijkgezondheidswerker Hera Borst (49), een van de initiatiefnemers van de Generatietuin. Zij hoopt dat de tuin bijdraagt aan de gezondheidsdoelstellingen van de GG&GD: het aanmoedigen van een gezonde leefstijl en het bevorderen van een gezonde leefomgeving. De Generatietuin is onderdeel van het project Gezonde Wijk Overvecht, waarin zorg, welzijn en preventie-instellingen samenwerken.

Om te onderzoeken of de tuin inderdaad bijdraagt aan een betere gezondheid, deed ze bij de start dit voorjaar een 'nulmeting'. In gesprekken met alle deelnemers kreeg ze een beeld van hun gezondheidssituatie vooraf. "Ik concludeerde dat eventuele positieve gezondheidseffecten vooral op psychisch vlak te verwachten zijn, in plaats van dat de deelnemers gezonder gaan eten of meer gaan bewegen. Sommige van deze vrouwen hebben depressieve klachten of zijn net gescheiden." Een studente van de Wageningen Universiteit onderzoekt de impact van de Generatietuin.

Groene Golflengte

In Radio Kootwijk spreekt Borst enkele dagen later met vertegenwoordigers uit de groene en zorgsector, van bedrijven en van de overheid, over de veronderstelde positieve invloed van groen op de gezondheid. Het evenement werd dit jaar voor de tweede keer georganiseerd op initiatief van Alterra, het kennisinstituut voor de groene leefomgeving van de Wageningen universiteit.

"De natuur heeft veel toe te voegen aan de samenleving en is een goede partner om de economie en samenleving te verbeteren," meent Kees Slingerland, directeur van Alterra. "Met de Groene Golflengte willen we de natuur vanuit een positieve manier en vanuit partnerschappen benaderen. "Als Nederland een miljard investeert in groen en bewegen, levert dat vele miljarden op aan vermeden kosten in de gezondheidszorg."

Straatboom

Dat natuur te gezondheid ten goede komt, staat eigenlijk niet meer ter discussie, blijkt uit bijdragen van verschillende sprekers in het Zendgebouw van Radio Kootwijk. Ook een onderzoek van adviesbureau KPMG wijst daarop. Een studie van zorgverzekeraar Menzis wees uit dat maar liefst 90 procent van de Nederlanders ervan overtuigd is dat een groene omgeving rustgevend werkt.

Maar op welke manier en onder welke voorwaarden groen goed doet, daarover zijn nog veel vragen. Een straatboom oogt wel leuk, maar als-ie de luchtstroom tegenhoudt blijft de uitstoot van het verkeer hangen. En wat wordt er eigenlijk verstaan onder groen? Stroken gras vol hondenpoep zijn voor veel stadsbewoners vooral een ergernis.

Ook het begrip 'gezondheid' is voor meerdere uitleg vatbaar. Kijk je alleen naar de afwezigheid van ziekte, of ook naar mentaal en sociaal welbevinden? De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) van de Verenigde Naties nam die aspecten al in 1948 op in haar definitie.

"De gezondheid verbeteren door het beïnvloeden van de omgeving is een beproefd recept, kijk naar de aanleg van onze drinkwatervoorziening en riolering," stelt Marijke Ruiter van het Trimbos instituut, dat zich inzet voor geestelijk welzijn. Zij benadrukt dat het belangrijk is om niet alleen te geloven in de heilzame werking van groen, maar door onderzoek ook echt te weten hoe het werkt. Zonder bewijs is het moeilijk om euro's te begroten voor meer groen in de samenleving.

Hufterproof

Maar het bestaande groen, binnen en buiten de steden, dat kan ook nog wel beter gebruikt worden. Verschillende initiatieven die juist het bewegen meer willen aanmoedigen, zoals de Natuursprong ('spelen tot je groen ziet') voor schoolgaande kinderen komen voorbij. Buiten het Zendgebouw kunnen deelnemers aan de Groene Golflengte terecht op het *hufterproof* trainingsapparaat van sportfysiotherapeut Rob Boogmans. Zijn initiatief *Standing Strong* richt zich erop om niet alleen goede trainingstoestellen van eigen ontwerp en makelij te leveren, maar ook te zorgen voor inbedding in de buurt. Als zijn toestellen ergens geplaatst gaan worden benadert hij vantevoren "alles en iedereen in die buurt die iets met sport te maken heeft." De trainingscircuits worden inmiddels op twintig plekken in Nederland gebruikt door een groeiende gemeenschap van trainers en betrokken gebruikers.

Wat vinden de politieke partijen zo vlak voor de verkiezingen? Moet de overheid flink investeren in groen en gezond? "Jazeker, die investering betaalt zich dubbel en dwars terug," meent Esther Ouwehand van de Partij voor de Dieren tijdens het verkiezingendebat op Groene Golflengte. Carla Dik-Faber van de ChristenUnie is terughoudender. "Ik zie dat zo'n investering zich terugverdient, maar we hebben dat miljard nu niet om in natuur te investeren." Elske van der Mik (CDA) zet er liever op in dat de bestaande natuur meer gebruikt wordt, zonder extra kosten. Jeroen Dijsselbloem (PvdA) vindt dat in nieuwe woonwijken het groen goed geïntegreerd moet worden en dichtbij de bewoners moet zijn. "Waarom komt een kind uit een gezin in Amsterdam Noord, dat weinig te makken heeft, zo weinig in het mooie groene Waterland?," vraagt hij zich af.

Energie

Staatsbosbeheer is mede-organisator van de Groene Golflengte. Directeur Chris Kalden: "Groen doet ertoe, voor het functioneren van onze samenleving. Daarom willen we het beschermen, zodat je er kunt beleven en het kunt benutten." Want behalve als plek om te wandelen en te spelen komen de bossen steeds meer in de belangstelling als bron van biomassa: houtresten die gebruikt worden om er energie of materialen uit te winnen. Noodzakelijk omdat het verbranden van fossiele brandstoffen broeikasgassen in de lucht brengt die klimaatverandering aanwakkeren. En omdat de voorraden van diezelfde fossiele brandstoffen eindig zijn.

Het maken van biomassa is voor Staatsbosbeheer geen doel op zich, maar het is er wel altijd als resultaat. "Vroeger maakten we kosten voor het afvoeren van resten uit de bossen. We maken nu de omslag naar het zo goed mogelijk benutten van die resten. We willen bijdragen aan verduurzaming."

Maar de beschikbare biomassa wordt niet altijd op de efficiëntste manier gebruikt, benadrukken verschillende sprekers op de Groene Golflengte. *Cascadering* is belangrijk: trapsgewijs eerst de meest waardevolle toepassingen uit het materiaal halen, en alleen de echte resten verstoken voor energieopwekking.

Roel Bos van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) roemt de frisdrankfles die uit plantaardige materialen bestaat in plaats van uit plastic. Het Nederlandse bedrijf Avantium hoopt deze fles aan Coca Cola te gaan leveren. "Er is meer dan hout bijstoken in energiecentrales," meent Bos. Bioraffinage, het uiteen rafelen van de biomassa in verschillende 'fracties', componenten, moet een zo efficiënt mogelijk gebruik van biomassa dichterbij brengen. Bos voorziet dat bioraffinage een centraal begrip in de Nederlandse economie wordt. Daan Dijk van de Rabobank deelt die visie. "Wij denken dat de boerderij in de toekomst ook een raffinaderij wordt. De *biobased economy* staat nog maar aan het begin, dit wordt een grotere golf dan de ICT."

Richard Klatten, sinds kort directeur van Greenchoice, vindt dat de Nederlandse overheid niet kiest voor daadwerkelijk duurzame energie oplossingen, ondanks het gebruik van biomassa voor groene energie. "Jarenlang hebben we de kolencentrales gesubsidieerd en nu steunen we ze ook nog met de bijstook van biomassa waardoor een deel van hun stroom als 'groen' beschouwd wordt."

Indirect

Professor Kersten van de TU Twente plaatst een kanttekening bij al te juichende verhalen over de mogelijkheden van bio-energie. "De meeste scenario's die ik zie vind ik te optimistisch. Ik denk niet dat biomassa in meer dan 20 procent van onze energiebehoefte kan voorzien. We verbruiken meer energie dan in de meeste modellen wordt weergegeven. En voor grootschalige biomassa heb je kunstmest nodig, terwijl het fosfor daarvoor opraakt. We moeten meer recycleren."

Dorette Corbey, voorzitter van de Commissie Duurzaamheidsvraagstukken Biomassa, benadrukt dat biomassa pas duurzaam is als zowel de herkomst als het gebruik ervan duurzaam zijn. Als voor de teelt van de biomassa de bodem wordt uitgeput, of in het buitenland boeren van hun land verjaagd zijn die daardoor niet meer in hun levensonderhoud kunnen voorzien, dan is de herkomst niet duurzaam. Duurzaamheid is een begrip dat zich blijft ontwikkelen. Zo wordt nu steeds meer naar de indirecte effecten gekeken: misschien wordt er geen stuk bos omgekapt voor de teelt van biomassa, maar als een veeboer zijn kudde het bos in stuurt omdat op zijn veld een biomassa plantage komt, sneuvelt er indirect toch bos voor diezelfde biomassa.

"Nederland kan hoge ogen gooien in de *biobased economy*, en de voorwaarde daarvoor is duurzaamheid," meent Corbey.

Puzzelstukjes

In de workshops op Radio Kootwijk blijkt dat de *biobased economy* al op vele plekken gestalte krijgt. Deelnemers wisselen kennis uit. "Nooit geweten dat je met biomassa mogelijk nutriënten van het land afhaalt," zegt Jan-Govert van Gilst van NNRGY. Hij legt op braakliggende terreinen olifantsgras voor biomassa aan. "Met alles wat ik vandaag heb meegekregen verwacht ik dat onze plannen in Noordoost Twente een stuk realistischer worden," denkt Jan Willen Beijen, programmamanager bij de gemeente Tubbergen. De komende maanden gaat hij met zijn collega's de biomassaketen in kaart brengen.

Er valt nog veel werk te verzetten en nog veel te onderzoeken, zoveel is duidelijk. Hoe zorg je als leverancier van biomassa dat je je klanten leveringszekerheid kunt geven, en dat je er geld mee kunt verdienen? Hoe weet je als afnemer dat je op tijd krijgt wat je nodig hebt? Hoe voorkom je als chemisch bedrijf dat alle beschikbare biomassa in energiecentrales of brandstoftanks verdwijnt? Hoe ga je om met invloeden uit het buitenland? En wanneer wordt de overheid een betrouwbare in plaats van wispelturige partner wordt in het ontwikkelen van een groene economie?

Voor dat laatste willen de energiespecialisten van de Tweede Kamerfracties van VVD, SP, PvdA, D66, CDA, ChristenUnie, GroenLinks en Partij voor de Dieren zich inzetten ongeacht de uitslag van de verkiezingen. Zij herhaalden in Radio Kootwijk het voornemen om direct na de verkiezingen een 'Nationaal Energietransitie Akkoord' voor te bereiden dat de basis moet vormen voor het nieuwe kabinetsbeleid. Burgers en bedrijven moeten daarmee zekerheid krijgen over maatregelen voor duurzame energie.

"We hebben met elkaar al heel wat puzzelstukjes in handen. De kunst wordt nu om de puzzel te completeren," concludeert directeur Kees Slingerland van Alterra.

"Ik was niet eerder op landelijk niveau bezig met de link tussen groen en gezondheid, en het is goed om met elkaar te weten wat er nu wel en niet bewezen is," vindt Hera Borst van de Utrechtse GG&GD. "Want wil je verder komen, dan moet je bewijs hebben. En misschien kan ik zelf ook gebruik maken van voorbeelden waarover ik hier hoorde, zoals een balkontuinproject in Arnhem. Balkons, daar hebben we op de flats in Overvecht geen gebrek aan."